

Hoogwaterbeschermingsprogramma-2

2^e Voortgangsrapportage

Verslagperiode 1 januari – 30 juni 2012

Inhoud

1	Inleiding 3
1.1	Kerngegevens van het HWBP-2 3
1.2	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode 4
1.3	Leeswijzer 5
2	Ontwikkelingen in en rond het programma 6
2.1	Algemene ontwikkelingen 6
2.2	Kwaliteit en auditing 7
2.3	Correspondentie met het parlement 7
3	De scope van het programma 8
3.1	Programmascope 8
3.2	Projectscopes 8
4	Voortgang en planning 10
4.1	Voortgang van het programma 10
4.2	Planningsystematiek 12
4.3	Ontwikkelingen in de planning van HWBP-2 14
5	Risicomanagement 17
5.1	Risicomanagement 17
5.2	Risico's op projectniveau 17
5.3	Risico's op programmaniveau 18
5.4	Risicobeheersing 20
6	Financiën 22
6.1	Programmabudget 22
6.2	Programmaraming 22
6.3	Ontwikkelingen in de projectramingen 24
6.4	Kasreeks 25
6.5	Apparaatskosten Rijkswaterstaat 25
6.6	Cumulatieve verplichtingen en uitgaven 25

1 Inleiding

1.1 Kerngegevens van het HWBP-2

Om Nederland duurzaam te beschermen tegen overstromingen vanuit de grote rivieren, het IJsselmeer, het Markermeer en de Noordzee toetsen de beheerders van de primaire waterkeringen regelmatig of de primaire waterkeringen voldoen aan de vigerende veiligheidsnormen. In 2001 is deze toets voor de eerste maal uitgevoerd; in 2006 voor de tweede maal. Op basis van deze toetsen is een deel van de primaire waterkeringen afgekeurd. Verder bleek uit een toets in 2003 door Rijkswaterstaat en de keringbeheerders dat de zeeweringen langs de Noordzeekust op een aantal locaties op een termijn van 20 jaar niet meer aan de geldende veiligheidsnorm zouden voldoen. Deze locaties zijn aangemerkt als de 'Zwakke Schakels'. Op negen van deze locaties ligt tevens een opgave tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, de zogenaamde 'prioritaire zwakke schakels kust'.

De maatregelen die de beheerders moeten treffen om de in 2001 en 2006 afgekeurde keringen weer aan de vigerende veiligheidsnormen te laten voldoen, zijn op het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) geplaatst. Voorwaarde hiervoor is dat de waterkeringen zijn afgekeurd als gevolg van wijzigingen in de gestelde veiligheidsnorm, de hydraulische randvoorwaarden of de toetsvoorschriften. Maatregelen in het kader van regulier of achterstallig onderhoud vallen hier dus niet onder. Voorwaarde is ook dat verbetering van de veiligheidssituatie niet plaatsvindt in het kader van een ander programma. Maatregelen die voortkomen uit de derde toetsing van 2011 vallen niet binnen de scope van het HWBP-2. In totaal worden in het HWBP-2 89 projecten aangepakt, waarvan 367,3 km dijken en 18 kunstwerken.

Op basis van de Waterwet komen de afgekeurde dijken en kunstwerken in aanmerking voor subsidiëring door het rijk. Hiertoe toetst het rijk de maatregelen aan de subsidiecriteria robuust, sober en doelmatig. De werkwijze die hierbij gehanteerd wordt, is beschreven in bijlage 1.

Karakteristieken van het HWBP-2

Het HWBP-2 is op 22 maart 2011 door de Tweede Kamer aangewezen als 'Groot Project'. Doormiddel van de basisrapportage is de Tweede Kamer geïnformeerd over het programma. De basisrapportage beschrijft ook de verantwoordelijkheden van de bij het programma betrokken partijen.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het systeem van hoogwaterbescherming in Nederland. In het geval van het HWBP-2 is de staatssecretaris verantwoordelijk voor het vaststellen van het programma, het beoordelen van de subsidieaanvragen van de beheerders op basis van subsidiecriteria, het verstrekken van de subsidies en het rapporteren aan de Tweede Kamer.

De waterschappen (binnen het HWBP-2 veruit het grootste deel van de beheerders) kennen eigen democratisch gekozen besturen. Als waterkeringen in de periodieke toetsing worden afgekeurd, hebben zij de plicht maatregelen te treffen, waardoor de afgekeurde keringen weer aan de vigerende wettelijke normen gaan voldoen.

De staatssecretaris is ten aanzien van het HWBP-2 niet verantwoordelijk voor de realisatie van de afzonderlijke projecten. Gezien deze verantwoordelijkheidsverdeling zijn de formele sturingsmogelijkheden van het rijk in het HWBP-2 in vergelijking met andere grote projecten, zoals Ruimte voor de Rivier of Maaswerken, beperkt.

Beheerders en het rijk onderkennen en erkennen het cruciale belang om in het programma met elkaar samen te werken, met behoud van ieders eigen verantwoordelijkheden. Dit is met de ondertekening van de geactualiseerde intentieverklaringen in het najaar van 2011 nogmaals onderstreept.

Daarnaast zorgt het feit dat waterschappen en hoogheemraadschappen met ingang van 2011 meebetalen aan HWBP-2 voor meer betrokkenheid bij het programma en een extra prikkel om middelen zo efficiënt mogelijk te besteden. Afspraken hierover zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord Water dat mei 2011 werd afgesloten.

1.2 Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Voortgang van het programma

In de verslagperiode is het project Delflandse kust afgerond, dat daardoor nu aan de veiligheidsnorm voldoet. Van drie projecten is de planstudiefase afgerond; deze projecten zijn in de realisatiefase gekomen. Daarmee bevinden zich per 30 juni 2012 26 projecten in de planstudiefase, 12 projecten in de realisatiefase en voldoen in totaal 48 projecten aan de veiligheidsnorm. Daarvan zijn 39 projecten daadwerkelijk gerealiseerd.

Scope

Op programmaniveau hebben zich in de verslagperiode geen scopewijzigingen voorgedaan. Op projectniveau heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in de verslagperiode een besluit genomen over vijf eerder ingediende verzoeken voor een scopewijziging. De staatssecretaris heeft besloten om alleen scope-uitbreidingen te honoreren waarbij er een rekenfout bij de rapportage van de toetsing (LRT-2) wordt gecorrigeerd alsmede scopewijzigingen waarover eerder afspraken met de betrokken provincie of Rijkswaterstaat zijn gemaakt. Verzoeken om de scope uit te breiden met trajecten die zijn afgekeurd in de derde toetsronde (LRT-3) zijn niet gehonoreerd. Dit heeft er toe geleid dat in de verslagperiode in drie projecten de scope is aangepast. In die gevallen waar een verzoek voor een scopewijziging niet is gehonoreerd, kunnen de betreffende beheerders de aanvullende dijk lengte wel meenemen in het project, maar wordt de versterking niet gefinancierd uit het HWBP-2. Op dit moment onderzoeken de beheerders die het betreft wat de gevolgen van het besluit van de staatssecretaris zijn voor de planning en raming van de betreffende projecten.

Daarnaast is in de verslagperiode een nieuw verzoek voor een scopewijziging ontvangen en is het programmabureau gestart met de behandeling daarvan.

Planning

Het programma HWBP-2 loopt tot en met 2017. Van de 38 lopende projecten verlopen er 27 conform planning. Daarbij zijn in het afgelopen halfjaar zeven mijlpalen behaald, waarvan één mijlpaal eerder is behaald dan was voorzien. In elf projecten is de voorkeursvariant nog niet vastgesteld, terwijl dat oorspronkelijk wel in deze of voorgaande verslagperiodes was voorzien. De betreffende beheerders hebben aangegeven meer tijd nodig te hebben om tot een zorgvuldig afgewogen keuze voor de versterking van de betreffende waterkeringen te komen. Voor één van deze projecten betekent het niet halen van deze mijlpaal dat de realisatie is naar verwachting vertraging oploopt.

Uit de door de beheerders gerapporteerde prognoses voor de projectplanningen blijkt dat zich in drie projecten kansen voordoen voor versnelling in de realisatiefase en in vijf projecten kansen op vertraging.

Voor vijf projecten werd in de eerste voortgangsrapportage gerapporteerd dat de vaststelling van het voorkeursalternatief was vertraagd. Bij één van deze vijf projecten is inmiddels alsnog de voorkeursvariant vastgesteld. In de vier andere projecten is de vertraging nog niet ingelopen.

Risico's

In de afgelopen periode is binnen het programma aandacht besteed aan de kwaliteitsverbetering van het risicomanagement, onder meer door uitbreiding van de capaciteit bij enkele beheerders en bij het programmabureau, gericht op een intensivering van de projectbeheersing. In de verslagperiode blijkt de financiële waarde van de projectrisico's licht te zijn gedaald. Daarnaast hebben enkele beheerders in meerdere projecten beter zicht gekregen op de projectrisico's. Dit heeft er toe geleid dat een lichte verschuiving is opgetreden naar een groter aandeel benoemde risico's ten opzichte van de onbenoemde risico's.

Financiën

In de verslagperiode is het budget voor HWBP-2 ongewijzigd gebleven. Per 30 juni 2012 is 3.187 miljoen euro beschikbaar. Doordat in de verslagperiode verschillende projecten in een volgende projectfase terecht zijn gekomen en doordat enkele projecten zijn afgerond, is de post onvoorzien naar beneden bijgesteld. Daardoor is de programmaring in de verslagperiode met 20 miljoen gedaald tot 3.136 miljoen euro. Als gevolg van ontwikkelingen in de planning van projecten treedt in de kasreeks een verschuiving in de verwachte realisatie op. Zo blijft de verwachte realisatie voor 2012 achter bij de eerder verwachte kasreeks. Ook is de verwachte realisatie in de kasreeks in de tijd naar achteren opgeschoven door een administratieve correctie waarbij de post onvoorzien op programmaniveau vanaf deze verslagperiode is doorgeschoven naar het eind van de looptijd van het programma.

1.3

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een toelichting op ontwikkelingen die zich in de rapportageperiode hebben voorgedaan in en rond het programma. Ontwikkelingen op programmaniveau komen aan de orde in hoofdstuk 3 (scope), hoofdstuk 4 (planning), hoofdstuk 5 (risicomanagement) en hoofdstuk 6 (financiën).

2 Ontwikkelingen in en rond het programma

2.1 Algemene ontwikkelingen

In de verslagperiode hebben zich diverse inhoudelijke ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het programma. De relevante ontwikkelingen zijn hierna beschreven.

Vergoeding werkelijke voorbereidingskosten

De beheerders treffen maatregelen waarmee afgekeurde waterkeringen weer aan de veiligheidsnorm voldoen. Daarbij is het rijk verantwoordelijk voor de subsidiëring van deze maatregelen, inclusief de voorbereidingskosten van deze maatregelen. In de vorige verslagperiode is gemeld dat de subsidieregeling op grond van afspraken in het Bestuursakkoord Water zodanig is aangepast dat voortaan de werkelijke voorbereidingskosten worden gesubsidieerd, met een maximum van 15% van de investeringskosten. Dit komt in de plaats van een forfaitaire vergoeding van 15% van de geraamde realisatiekosten.

In de verslagperiode is de Handreiking, het Spelregelkader en het format voor de financiële verantwoording aangepast en gepubliceerd op de website van het HWBP-2. Daarnaast is op basis van voortschrijdend inzicht besloten een wijzigingsregeling met een technische reparatie op te stellen om daarmee het overgangsrecht, dat met de beheerders was afgesproken, alsnog te formaliseren. Deze wijzigingsregeling met technische reparatie is in de verslagperiode vastgesteld door de staatssecretaris en is begin juli gepubliceerd in de Staatscourant. Eind 2012 starten de beheerders en het programmabureau een evaluatie naar de werkbaarheid van de aangepaste regeling en de bijbehorende hulpmiddelen (Handreiking, Spelregelkader, format voor financiële verantwoording).

Innovatie

Binnen het programma HWBP-2 wordt actief gezocht naar innovatieve oplossingen ten behoeve van de te versterken waterkeringen. Innovaties kunnen bijdragen aan de doelmatigheid van de versterking van waterkeringen en mogelijk een besparing in tijd en/of geld opleveren. Er kunnen redenen zijn om projectoverstijgende innovaties te stimuleren, die bijdragen aan het doelmatig investeren in hoogwaterbeheersing.

In de verslagperiode hebben diverse activiteiten plaatsgevonden ten behoeve van kennisuitwisseling en innovatieve oplossingen. Concreet waren de inspanningen in de verslagperiode gericht op de innovatieve aanpak van piping, innovaties ten behoeve van de corrosietoeslag op damwanden, de praktijkproef 'dijken op veen' en een innovatieve benadering van de markt bij de projecten. Eerder zijn ook praktijkproeven uitgevoerd voor innovaties met inside-technieken, mixed-in-place technieken en dijkdeuvels. Voor het faalmechanisme piping hebben vijf waterbeheerders een gezamenlijk plan van aanpak voor pilots geformuleerd. De komende tijd geven deze beheerders verder invulling aan deze pilots. De resultaten van het onderzoek en de praktijkproeven naar innovaties in de ontwerputgangspunten voor damwanden en dijken op veenbodems komen binnenkort beschikbaar.

Samenwerken binnen de waterkolom

In de geest van het Bestuursakkoord Water is in het opdrachtgeveroverleg HWBP-2 de ambitie afgesproken voor het creëren van een duurzame samenwerking tussen waterschappen en Rijkswaterstaat voor de korte en lange termijn. Daarbij fungeert het HWBP-2 op beperkte schaal als proeftuin voor het nHWBP en verder. In de verslagperiode is hier invulling aan gegeven door de inzet van capaciteit vanuit de waterschappen binnen het programmabureau.

Verhoging Btw-tarief

In de verslagperiode heeft de Tweede Kamer ingestemd met het kabinetsvoorstel om het algemene Btw-tarief te verhogen van 19% naar 21%. Deze maatregel heeft ook consequenties voor de HWBP-2 projecten die nog niet zijn afgerond. Deze projecten moeten rekening gaan houden met deze btw-verhoging. Aangezien de Eerste Kamer pas na de peildatum van 30 juni 2012 heeft ingestemd met deze belastingmaatregel, is het nieuwe btw-tarief nog niet meegenomen in de vigerende programmaraming. Wel is de te verwachten btw-verhoging opgenomen als exogeen risico.

2.2 Kwaliteit en auditing

In de eerste voortgangsrapportage is toegelicht dat het HWBP-2 een systeem van auditing hanteert dat is gericht op de risicovolle en relevante processen. Ook is aangegeven dat hiervoor een auditcommissie wordt ingericht. Op 14 maart 2012 heeft de Stuurgroep van het HWBP-2 besloten tot het instellen van de Adviesraad Kwaliteitsborging HWBP-2, als invulling van de toezegging in de Basisrapportage HWBP-2 voor het inrichten van een Auditcommissie. Na de benoeming van de voorzitter van de Adviesraad zijn nu ook de andere posities ingevuld. De Adviesraad is samengesteld met diverse deskundigen en heeft de volgende doelstellingen:

- bijdragen aan de kwaliteitsontwikkeling en –borging binnen het HWBP-2 via onafhankelijke advisering aan de Stuurgroep;
- beoordelen van en adviseren over auditactiviteiten (planning en realisatie) van bij het programma betrokken organisaties (programmabureau, ministerie, waterbeheerders);
- signaleren van en adviseren over mogelijke financiële en procesrisico's;
- bevorderen van 'in control' zijn van het gehele HWBP-2 programma, zowel centraal als decentraal.

Momenteel werkt de Adviesraad aan een referentiekader en een nulmeting voor de kwaliteitsborging binnen het HWBP-2.

2.3 Correspondentie met het parlement

In de verslagperiode is het HWBP-2 op 4 april 2012 geagendeerd en besproken in het Algemeen Overleg Waterkwantiteit in de Tweede Kamer en heeft de volgende correspondentie met de Tweede Kamer plaatsgevonden over het HWBP-2.

Datum	Onderwerp
29 maart 2012	Aanbiedingsbrief eerste voortgangsrapportage van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu (32 698, nr. 3).
14 juni 2012	Antwoord van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu op vragen Dijkers, Recourt en Jacobi over de gevolgen voor Den Oever van een dijkverhoging door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (2748).
18 juni 2012	Lijst van vragen en antwoorden over de eerste voortgangsrapportage Hoogwaterbeschermingsprogramma (32 698, nr. 4).

3 De scope van het programma

3.1 Programmascope

De programmascope van het HWBP-2 bestaat uit 89 projecten. De beheerders voeren deze projecten uit om te bewerkstelligen dat afgekeurde dijkvakken en kunstwerken weer aan de veiligheidsnormen voldoen. De ligging van de projecten is op bijgaande kaart weergegeven. Het betreft negen projecten uit de eerste toetsronde, negen 'Prioritaire Zwakke Schakels Kust' en 71 projecten uit de tweede toetsronde. De projecten worden onafhankelijk van elkaar gerealiseerd. In totaal worden 79 projecten door waterschappen en hoogheemraadschappen gerealiseerd, acht door Rijkswaterstaat en twee door de provincie Groningen. In totaal gaat het om 367,3 km dijken en 18 kunstwerken. De kaders die op deze ontwerpogave van toepassing zijn maken onderdeel uit van de scope. In de verslagperiode is de programmascope niet gewijzigd.

3.2 Projectscopes

Voor de beheerders bestaat per afgekeurde waterkering een veiligheidsopgave, dit is de projectscope. De beheerder werkt deze veiligheidsopgave uit in te treffen maatregelen. In de eerste voortgangsrapportage is aangegeven dat de scope van vijf projecten nog niet volledig is uitgekristalliseerd. De betreffende beheerders zijn van mening dat er een grotere lengte moet worden versterkt dan op basis van de toetsing kan worden verwacht. In de verslagperiode heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu een besluit genomen over deze verzoeken voor een scopewijziging. De staatssecretaris heeft besloten om alleen scope-uitbreidingen te honoreren waarbij er een rekenfout bij de rapportage van de toetsing (LRT-2) wordt gecorrigeerd alsmede scopewijzigingen waarover eerder afspraken met de betrokken provincie of Rijkswaterstaat zijn gemaakt. Verzoeken om de scope uit te breiden met trajecten die zijn afgekeurd in de derde toetsronde (LRT-3) zijn niet gehonoreerd.

Dit heeft er toe geleid dat een deel van de Eemdijken (project W2-063 Versterking Eemdijken en Zuidelijke Randmeren van waterschap Vallei en Eem) en een deel van de dijk bij Marken (project R2-061 Markermeerdijk Marken van RWS Noord-Holland) aan de betreffende projectscopes kunnen worden toegevoegd. Dit heeft geen financiële consequenties voor de programmaring omdat de grotere scope voorzichtigheidshalve al in de projectramingen was verwerkt. De verzoeken tot scope-uitbreiding in de projecten W2-004 Markermeerdijk Hoorn -Edam - Amsterdam, W2-080 Koegraszeedijk en overige delen van de Eemdijk en Marken zijn niet gehonoreerd. Het betreft dijkvakken die niet zijn afgekeurd in de Tweede Landelijke Toetsronde. Dit leidt tot een lichte daling van de programmaring. Het is aan de betreffende beheerders om deze trajecten alsnog te versterken en de benodigde financiering op een andere manier te regelen. Op dit moment onderzoeken de beheerders die het betreft wat de gevolgen van het besluit van de staatssecretaris zijn voor de planning en raming van de betreffende projecten. Voor het project W2-002 Dijkversterking Krimpen is op basis van een nadere analyse gebleken dat kon worden volstaan met een aanscherping binnen de bestaande scope van het project.

Voor het project R2-034 Sluizencomplex Terneuzen is in de verslagperiode in overleg met de Belgische autoriteiten besloten dat op de locatie van de Middensluis een nieuwe sluis wordt aangelegd. Hierdoor vervalt de noodzaak om de Middensluis aan te passen. Voor het project WN-008 Hoeksche Waard Zuid heeft de beheerder in de verslagperiode een verzoek voor een scopeuitbreiding ingediend. Inmiddels is gestart met de behandeling van de voorgestelde scopewijziging.

Actuele scope van het programma, peildatum 30 juni 2012.

4 Voortgang en planning

4.1 Voortgang van het programma

In de afgelopen verslagperiode zijn vier projecten overgegaan naar een volgende fase. Voor de projecten W2-013 Havendammen en Steenbekleding Stavoren, WN-015 Kunstwerken Boxmeer - Grave en WN-024 Boxmeer is de planstudie afgerond en is er een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven. Deze projecten zijn daarmee in de realisatiefase gekomen. Van het project WZ-005 Delflandse Kust is de realisatiefase afgerond.

Voor negen projecten diende nog formeel bevestigd te worden dat deze keringen alsnog aan de vigerende veiligheidsnorm voldoen, zonder dat hier in het kader van HWBP-2 maatregelen hoefden te worden getroffen. Voor acht projecten is dit inmiddels gebeurd, voor één project dient hiervoor nog de administratieve afhandeling plaats te vinden.

Voor drie HWBP-2 projecten (WN-014b Dijkversterking Hilledijk, WN-017 Achterland Maeslantkering en WN-018 Achterland Maeslantkering) wordt de noodzaak van maatregelen in het kader van het HWBP-2 nog onderzocht. Deze projecten zijn gelegen in het achterland van de Maeslantkering, welke in de derde toetsronde is goedgekeurd.

Dit betekent dat zich per 30 juni 2012 in totaal 26 projecten in de planstudiefase bevinden en 12 projecten in de realisatiefase. Er voldoen in totaal 48 projecten aan de veiligheidsnorm, waarbij voor 39 projecten daadwerkelijk fysieke maatregelen in het kader van HWBP-2 zijn getroffen. De mutaties in de projectfase ten opzichte van de eerste voortgangsrapportage zijn gegeven in tabel 1.

Tabel 1
Mutaties in projectfase

	VGR1 31-12-2011	mutaties	VGR2 30-06-2012
Planstudie	29	-3	26
Realisatie	10	+2	12
Gerealiseerde maatregelen	38	+1	39
Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet	9	-	9
Op basis van nader onderzoek kan blijken dat de kering voldoet	3	-	3
Totaal	89		89

In het HWBP-2 wordt in totaal 367,3 km dijken en 18 kunstwerken versterkt. Tabel 2 geeft het aantal projecten in de planstudie en realisatiefase per beheerder weer, met daarbij het aantal kilometers dijken, dammen en duinen en het aantal kunstwerken.

Tabel 2
Aantal lopende projecten per beheerder en hun belangrijkste kenmerken

	Totaal aantal lopende projecten	Projecten aan dijken, dammen, duinen	Projecten aan kunstwerken
HH Hollands Noorderkwartier	7	7 93 km	-
WS Hollandse Delta	9	9 58,7 km	-
Wetterskip Fryslân	5	4 32,8 km	1
HH Schieland & Krimpenerwaard	2	2 7,1 km	-
WS Rivierenland	2	2 11,5 km	-
WS Scheldestromen	2	2 11,8 km	-
RWS - beheerders	5	2 30,9 km	3
Overige beheerders	6	4 31,2 km	2

Tabel 3 geeft een overzicht van de afgeronde projecten.

Tabel 3
Overzicht van afgeronde
HWBP-2 projecten

Beheerder	Project		
HH Hollands Noorderkwartier	W1-001	Havendijk den Helder	
	W2-001	Balgzanddijk	
	W2-024	Prins Hendrikpolder, steenbekleding	**
	W2-064	Bergen aan Zee	*
	W2-066	Egmond aan Zee	*
WS Hollandse Delta	W1-003	Versterking Buitenhavendijk Middelharnis	
	WZ-006	Kust van Voorne	
	WZ-007	Flauwe Werk	
	WN-025	Zettingsvloeiing Dordtsche Kil	***
	WN-002	Dijkversterking Brielse Maasdijk	*
	WN-014a	Dijkversterking IJsselmonde Noord en Zuid	*
	W2-026	Dijkversterking Nieuwe Stadse Zeedijk	***
WS Fryslân	W2-045	Terschelling, Waddenzeekering	***
	WN-016	Johan Frisosluis Stavoren	***
	W2-021	Havendam Lemmer	***
	WN-020	Oude Zeesluis te Stavoren	*
	WN-021	Inlaat Tacoziyl	*
	WN-022	Inlaat Teroelsterkolk	*
HH Schieland & Krimpenerwaard	W1-008	Nederlekdiijk	***
WS Rivierenland	W1-010	Benedenstad Nijmegen	***
	W2-078	Diverse pipingmaatregelen	
WS Scheldestromen	W2-019	Onrustpolder Noord-Beveland	
	W2-025	Kruiningenpolder	
	W2-031	Zimmermanpolder Zuid-Beveland	
	WN-010	Westkapelle	
	WN-011	Vlissingen	***
HH van Delfland	W2-079	Gemaal Westland	
	WZ-004	Scheveningen	***
	WZ-005	Delflandse kust	***
HH van Rijnland	WZ-003	Kustversterking Noordwijk	***
	W2-068	Zandvoort, boulevard	*
WS Aa en Maas	WN-023	Heusden	*
WS Noorderzijlvest	W2-018	Afvalwaterleidingen	
	W2-069	Waddenzeedijk Nieuwstad	
WS Groot Salland	W2-058	IJsseldijk bij Windesheim	
	W2-088	Gemaal Westerveld bij Zwolle	
WS Rijn en IJssel	W2-074	Den Elterweg te Zutphen	
	W2-075	IJsseldijk stadsgracht Doesburg	
	W2-077	Twentekanaaldijk	
	W2-089	Pleijweg, Schaapdijk, Broekdijk te Arnhem	
WS Veluwe	WN-013	Gemaal Antlia	
WS Hunze en Aa's	W1-004	Oude zeesluis Delfzijl	
WS Zuiderzeeland	W2-010	Kadoelersluis	
Provincie Groningen	W1-005	Schutsluis complex Delfzijl	
	W1-007	Keersluis Lauwersoog	
RWS IJsselmeergebied	R2-016	Nijkerkersluis	
RWS Zeeland	R2-022	Veerhaven Kruiningen	
RWS Noord-Holland	R2-029	Molwerk in de Mokbaai, Texel	

* Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet aan de veiligheidsnorm, zonder dat maatregelen hoeven te worden getroffen.

** Het project voldoet aan de norm voor steenbekleding, maar wordt verder versterkt in W2-036

*** Het project is afgerond, maar financiële afwikkeling dient nog plaats te vinden.

4.2 Planningsystematiek

Het programma HWBP-2 loopt tot en met 2017. De beheerders spannen zich gezamenlijk in om de projecten voor deze einddatum af te ronden. Om de voortgang van de projecten te kunnen monitoren geven de beheerders de belangrijke mijlpalen in de projectplanningen aan. Vaststelling van de voorkeursvariant is een cruciale mijlpaal in de planstudiefase van een project en de verwachte start- en het einde van de realisatie zijn belangrijke mijlpalen in de realisatiefase. De onderliggende documenten bij deze en andere mijlpalen worden bij formele contactmomenten getoetst door het programmabureau HWBP-2. Een mijlpaal wordt als behaald beschouwd na de formele bevestiging van een positief toetsresultaat. Bijlage 1 geeft een overzicht van de verschillende type contactmomenten.

Als een geplande mijlpaal niet wordt gehaald, kan dat consequenties hebben voor de gehele doorlooptijd van het project. In dergelijke gevallen wordt gezocht naar mogelijkheden om de planningen (verder) te optimaliseren dan wel naar maatregelen om versnellingen door te voeren waarmee de opgelopen vertraging in het project kan worden ingehaald.

Tabel 4 geeft een overzicht van de planning met daarin aangegeven de mijlpalen die zijn voorzien binnen de lopende projecten. De in de tabel aangegeven momenten zijn gebaseerd op de door de beheerders opgegeven vigerende planningen. Deze zijn vastgelegd in projectinformatiebladen en in de Basisrapportage, en worden alleen bijgesteld naar aanleiding van een formeel contactmoment. De planning van projecten is sterk afhankelijk van specifieke projectomstandigheden en actuele ontwikkelingen in de projecten. Daarom geven de beheerders ieder kwartaal een prognose van mogelijke ontwikkelingen in de planningen van projecten. De ontwikkelingen in de voortgang en planning van de projecten zijn in tabel 4 met een kleur aangegeven.

Code	Project	Beheerder	Projectfase	Verwachte keuze WKA	Verwachte start realisatie	Verwachte einde realisatie
W2-055	Lekdijk - KIS	WS Rivierenland	planstudie	2011 Q3	2013 Q2	2017 Q4
W2-030	Waddenzeedijk, Friese kust	WS Fryslân	planstudie	2011 Q3	2012 Q4	2016 Q1
W2-014	IJsselmeer, kleibekleding en	WS Fryslân	planstudie	2011 Q4	2012 Q2	2013 Q4
W2-067	Kustversterking Katwijk	HH van Rijnland	planstudie	2011 Q4	2014 Q3	2016 Q2
W2-004	Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2016 Q3	2021 Q2*
WN-001	Dijkversterking Hellevoetsluis	WS Hollandse Delta	planstudie	2012 Q1	2015 Q2	2016 Q1
W2-036	Waddenzeedijk Texel	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2016 Q3	2019 Q4*
WN-004	Dijkversterking Spui - west	WS Hollandse Delta	planstudie	2012 Q1	2015 Q4	2018 Q3*
WN-003	Dijkversterking Spui Oost	WS Hollandse Delta	planstudie	2012 Q2	2014 Q4	2019 Q1*
W2-080	Koegraszeedijk	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q1	2013 Q2	2014 Q4
W2-085	Hoogwaterkering Den Oever	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2012 Q2	2014 Q4	2017 Q3
WN-008	Dijkversterking Hoeksche Waard Zuid	WS Hollandse Delta	planstudie	2013 Q1	2015 Q2	2017 Q3
WN-009	Dijkversterking Hoeksche Waard Noord	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2015 Q2	2017 Q3
WZ-001	Zwakke schakels Noord-Holland	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	n.t.b.	2013 Q1	2016 Q2
WN-003b	Zettingsvloeiing Spui	WS Hollandse Delta	planstudie	n.t.b.	n.t.b.	2014 Q2
R2-006	Houtribdijk	RWS IJsselmeergebied	planstudie	n.t.b.	n.t.b.	2018 Q4*
R2-061	Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade	RWS Noord-Holland	planstudie	n.t.b.	2012 Q4	2015 Q4
WN-006	Ipenslotersluis en Diemerdamsluis	HH Amstel, Gooi en Vecht	planstudie	n.t.b.	2013 Q4	2015 Q4
W2-063	Eemdijken en Zuidelijke Randmeren	WS Vallei & Eem	planstudie	✓	2012 Q3	2015 Q4
W1-006	Wieringermeerdijk en omgelegde Stonteldijk	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	✓	2012 Q3	2016 Q4
W2-082	Noorderstrand Schouwen	WS Scheldestromen	planstudie	✓	2012 Q3	2013 Q1
W2-042	Merwededijk te Werkendam	WS Rivierenland	planstudie	✓	2012 Q4	2014 Q4
W2-002	Dijkversterking Krimpen	HH van Schieland en de Krimpenerwaard	planstudie	✓	2013 Q1	2015 Q4
W2-049	Ameland, Waddenzeekering	WS Fryslân	planstudie	✓	2014 Q2	2017 Q2
WN-005	Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2014 Q1 (was 2013 Q4)	2017 Q1 (was 2016 Q4)
WN-007	Dijkversterking Eiland van Dordrecht West	WS Hollandse Delta	planstudie	✓	2014 Q3	2017 Q2
W2-013	Havendammen en steenbekleding Stavoren	WS Fryslân	realisatie	✓	✓	2012 Q4
WN-019	Riensluis te Lemmer	WS Fryslân	realisatie	✓	✓	2012 Q4
W2-003	Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn	HH Hollands Noorderkwartier	realisatie	✓	✓	2012 Q3
WN-012	Keent en Keent - Grave	WS Aa en Maas	realisatie	✓	✓	2012 Q3
R2-034	Sluizencomplex Terneuzen	RWS Zeeland	realisatie	✓	✓	2012 Q4
R2-011	Roggebotsluis	RWS IJsselmeergebied	realisatie	✓	✓	2012 Q4
W2-028	Dijkversterking Oostmolendijk bij Ridderkerk	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	✓	2014 Q4
W2-009	West Zeeuws-Vlaanderen	WS Scheldestromen	realisatie	✓	✓	2014 Q4
W1-009	Bergambacht-Ammerstol-Schoonhoven (BAS)	HH van Schieland en de Krimpenerwaard	realisatie	✓	✓	2015 Q3
R2-062	Keersluis Meppelerdiep Zwartsluis	RWS Oost Nederland	realisatie	✓	✓	2015 Q3
WN-015	Kunstwerken Boxmeer - Grave	WS Aa en Maas	realisatie	✓	✓	2012 Q4
WN-024	Boxmeer	WS Aa en Maas	realisatie	✓	✓	2012 Q4

* Projecten die ná 2017 worden opgeleverd

✓ Mijlpaal is behaald

■ Niet behaalde mijlpaal, consequenties voor planning worden onderzocht

■ Mogelijke versnelling

■ Mogelijke vertraging met verwachte oplevering vóór 2017

■ Mogelijke vertraging met verwachte oplevering in of ná 2017

■ Bijgestelde mijlpaal op basis van formeel contactmoment

Tabel 4 Planning met mijlpalen van de lopende projecten

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat zich in de verslagperiode verschillende ontwikkelingen in de planning van projecten hebben voorgedaan. De ontwikkelingen zijn hierna samengevat. Voor de projecten die het betreft, zijn de ontwikkelingen nader toegelicht. De ontwikkelingen in de projectplanningen kunnen bovendien consequenties hebben voor de verwachte realisatie van uitgaven en voor de kasreeks van het programma. Deze eventuele consequenties zijn toegelicht in paragraaf 6.4.

4.3

Ontwikkelingen in de planning van HWBP-2

In onderstaande paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkelingen van de projectplanningen.

Mutaties in de vigerende planningen

In de afgelopen verslagperiode is in één project de vigerende planning bij een formeel contactmoment bijgesteld op basis van ontwikkelingen in de planning van dat project. In tabel 4 is deze mutatie paars gemarkeerd. Het betreft:

- WN-005 Dijkversterking Eiland van Dordrecht Oost.
De realisatie is vanwege synergievoordelen afgestemd op het project WH-007 Dijkversterking Eiland van Dordrecht West. Hierbij is de realisatiefase één kwartaal doorgeschoven.

Behaalde mijlpalen

Uit het overzicht van de planning blijkt dat 27 projecten op dit moment conform planning verlopen. Daarbij zijn het afgelopen halfjaar zeven mijlpalen behaald, waarvan één mijlpaal eerder is behaald dan was voorzien. Het betreft:

- WN-009 Dijkversterking Hoekse Waard Noord: versnelde keuze voorkeursvariant
- W2-049 Ameland, Waddenzeekering: keuze voorkeursvariant
- WZ-001 Zwakke schakels Noord-Holland: keuze voorkeursvariant
- W2-013 Havendammen en steenbekleding Stavoren: start realisatie
- WN-015 Kunstwerken Boxmeer – Grave: start realisatie
- WN-024 Boxmeer: start realisatie
- WZ-005 Delflandse kust: einde realisatie

Niet behaalde mijlpalen

Van elf projecten is de voorkeursvariant nog niet vastgesteld, terwijl dat wel in de afgelopen verslagperiode was voorzien. In tabel 4 zijn deze niet behaalde mijlpalen geel gemarkeerd.

In onderstaande vier (van deze elf) gevallen betreft het projecten waarover in *VGR1* werd aangegeven dat de tussentijdse mijlpaal (vaststelling van het voorkeursalternatief) niet was behaald:¹

- W2-055 Lekdijk – KIS
Voor dit project werd in de eerste voortgangsrapportage al gemeld dat de voorkeursvariant nog niet kon worden vastgesteld. Inmiddels is de C2-toets in de verslagperiode uitgevoerd en heeft de beheerder ook het projectplan ter toetsing verstrekt aan het programmabureau. De C3a-toets wordt in de komende periode uitgevoerd. De einddatum van het project zoals opgenomen in de basisrapportage komt vooralsnog niet in gevaar.
- W2-030 Waddenzeedijk, Friese kust
Voor dit project werd in de eerste voortgangsrapportage al gemeld dat de voorkeursvariant nog niet kon worden vastgesteld. Ook in de afgelopen verslagperiode kon de voorkeursvariant nog niet worden vastgesteld als gevolg van een discussie over de toepassing van hydraulische randvoorwaarden. Inmiddels is hierover duidelijkheid en is het ontwerp geoptimaliseerd. De optimalisatie heeft geleid tot minder omvangrijke maatregelen. De einddatum van het project zoals opgenomen in de basisrapportage komt vooralsnog niet in gevaar.

¹ Conform de toezegging van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu uit het (V)AO Water van 4 en 5 juli worden deze projecten apart toegelicht. Het vijfde project waarover aan de Kamer is toegezegd nadere informatie te geven betreft het project Ameland Waddenzeekering. Bij dit project is inmiddels de voorkeursvariant vastgesteld.

- W2-014 IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen
Ook dit is één van de vijf projecten waarvoor in de eerste voortgangsrapportage werd gemeld dat de voorkeursvariant nog niet kon worden vastgesteld. Op basis van nader onderzoek is door de beheerder en het programmabureau gezamenlijk geconcludeerd dat een integrale verbetering nodig is. Hierdoor is de complexiteit van het project toegenomen. Als gevolg van de integrale aanpak wordt de planstudiefase met ruim een jaar verlengd. De einddatum van het project zoals opgenomen in de basisrapportage komt daardoor in gevaar.
- W2-067 Kustversterking Katwijk
De voorkeursvariant kon in dit project nog niet worden vastgesteld in voorgaande verslagperiode. Aangezien de afweging van varianten meer tijd in beslag neemt dan was voorzien, kon de beheerder in het tweede halfjaar van 2011 nog geen voorkeursvariant bepalen. In de verslagperiode is de referentievariant getoetst om de hoogte van het subsidiebedrag te bepalen. Ondertussen heeft de Stuurgroep van het project zijn voorkeur uitgesproken voor een andere, mogelijk duurdere variant. Om vertraging in de verdere planvoorbereiding en realisatie van het project te voorkomen, werkt de beheerder conform planning door aan het projectplan waarin de door de Stuurgroep van het project vastgestelde voorkeursvariant wordt uitgewerkt. De beheerder en het programmabureau hebben daarbij afgesproken dat aan de hand van de eerder getoetste referentievariant wordt bepaald welk deel van de kosten voor subsidie in aanmerking komt. Deze afspraak wordt in de komende periode bevestigd waarna deze mijlpaal als behaald kan worden beschouwd. De einddatum van het project zoals opgenomen in de basisrapportage komt vooralsnog niet in gevaar.

Bij onderstaande zeven projecten is de in de *afgelopen verslagperiode* voorziene vaststelling van het voorkeursalternatief vertraagd:

- W2-004 Markermeerdijk Hoorn – Edam – Amsterdam
De Markermeerdijken liggen op een niet homogene veenondergrond. Om te voorkomen dat onnodig kostbare versterkingswerkzaamheden worden uitgevoerd, wordt een praktijkproef 'Dijken op Veen' uitgevoerd. Voordat de resultaten kunnen worden toegepast in de ontwerpuitgangspunten van het project, volgt nog een periode van verificatie en consolidatie van de resultaten. Ook heeft de beheerder in de verslagperiode onderzoek uitgevoerd naar de ecologische meerwaarde en haalbaarheid van een oeverdijkvariant. Ook de resultaten van dit onderzoek worden meegenomen in de uitwerking van de voorkeursvariant, die dan ook nog niet is vastgesteld in de afgelopen verslagperiode. Momenteel onderzoekt de beheerder de mogelijke consequenties van de resultaten van beide onderzoeken voor het project.
- WN-001 Dijkversterking Hellevoetsluis
De voorkeursvariant is in de afgelopen verslagperiode nog niet vastgesteld. De beheerder heeft een alternatief tracé voor de kering onderzocht. Dit tracé brengt minder inpassingproblemen met zich mee, waardoor de realisatie sneller kan verlopen.
- W2-036 Waddenzeedijk Texel
Bij dit project speelt de wens van de regio om voor een deel van het project een zandige oplossing te kiezen. De beheerder is met partijen in gesprek om de extra kosten eventueel op een andere wijze te financieren. Dit is een complex besluitvormingsproces. In de afgelopen verslagperiode kon de voorkeursvariant daarom nog niet worden vastgesteld. Door ondertussen de planvoorbereiding van een traditionele oplossing door te zetten, kan eerder worden gestart met de realisatie van die onderdelen van het project. De toetsing van de subsidiabiliteit van een voorlopige voorkeursvariant volgens de traditionele oplossing is in de verslagperiode gestart.

- WN-004 Dijkversterking Spui-West en WN-003 Dijkversterking Spui-Oost
De beheerder verwacht beide projecten eerder af te kunnen ronden dan was voorzien; respectievelijk in 2017 en 2018. In het Spui speelt de problematiek van zettingsvloeiingen. Deze problematiek moet eerst worden opgelost voordat met de dijkversterking aan beide zijden van het Spui kan worden gestart. In beide projecten kon de voorkeursvariant in de afgelopen verslagperiode nog niet worden vastgesteld, maar is de toetsing van de voorkeursvariant al wel gestart. In het vervolg van de planstudiefase wordt getracht een versnelling te realiseren, door tegelijk met het uitwerken van de voorkeursvariant te starten met de voorbereidingen voor het projectplan. Daardoor verwacht de beheerder dat de afgelopen vertraging zich niet doorzet in de realisatiefase van het project.
- W2-080 Koegraszeedijk
Vanwege onduidelijkheid over de scope van het project, heeft de beheerder in deze verslagperiode nog geen keuze gemaakt voor een voorkeursvariant. Nu een besluit is genomen over de definitieve scope van het project, zet de beheerder de uitwerking van de voorkeursvariant voort.
- W2-085 Hoogwaterkering Den Oever
In het proces naar de keuze van het voorkeursalternatief wordt onderzocht of er synergievoordelen behaald kunnen worden door een betere afstemming van dit HWBP-project met de plannen voor de Afsluitdijk en het masterplan van de gemeente voor het havengebied van Den Oever. Dit vergt een meer gedetailleerde uitwerking van mogelijke varianten. Hierdoor wordt de voorkeursvariant later vastgesteld dan was voorzien.

Projecten die ná 2017 worden opgeleverd

Voor vijf projecten werd in de basisrapportage al voorzien dat de werkzaamheden pas ná 2017 kunnen worden afgerond. Het programmabureau monitort de planning van deze projecten nauwlettend. Het betreft de volgende projecten:

- W2-004 Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam
- W2-036 Waddenzeedijk Texel: keuze voorkeursvariant
- WN-004 Dijkversterking Spui West: keuze voorkeursvariant
- WN-003 Dijkversterking Spui Oost: keuze voorkeursvariant

Zie de vorige paragraaf voor bovenstaande vier projecten.

- R2-006 Houtribdijk
Door budgettaire redenen is dit project in 2009 getemporeerd, waarna het project vorig jaar weer is opgestart. Om een versnelling te bewerkstelligen heeft de beheerder de planstudiefase innovatief aanbesteed.

5 Risicomanagement

5.1 Risicomanagement

Voor de beheersing van het HWBP-2 is risicomanagement essentieel. Dit is het cyclische proces van het inventariseren van risico's (inclusief kansen), het uitvoeren van risicoanalyses en het bepalen, het uitvoeren en het evalueren van beheersmaatregelen die als doel hebben de effecten van risico's te beïnvloeden.

Risicomanagement vindt zowel op programmaniveau als op projectniveau plaats. Bij het benoemen van risico's wordt onderscheid gemaakt tussen endogene en exogene risico's. De oorzaken en de beheersing van endogene risico's liggen binnen de verantwoordelijkheid van een project en het programma en zijn opgenomen in de raming. Van exogene risico's liggen de oorzaken en de beheersing buiten een project en het programma.

In het risicodossier per project wordt verder onderscheid gemaakt tussen de vigerende risico's en de actuele risico's. De vigerende risico's zijn vastgelegd in de Basisrapportage, en worden alleen bijgesteld naar aanleiding van een formeel contactmoment. De vigerende risico's zijn verwerkt in de vigerende projectramingen en programmaraming en in de planningsramingen. Het risicoprofiel van de projecten is sterk afhankelijk van de specifieke, actuele projectomstandigheden en de ontwikkelingen in de projecten. Doorgaans neemt het risicoprofiel tijdens de looptijd van een project af, omdat steeds minder risico's kunnen optreden en de beheersmaatregelen hun beoogde effecten zullen hebben. Daarom geven de beheerders ieder kwartaal een prognose van de actuele projectrisico's. Deze actuele risico's geven een inzicht in de risicodossiers van projecten zoals die nu worden voorzien.

De risico's worden gekwantificeerd in geld en tijd. In hoofdstuk 4 zijn de planningsrisico's al aan de orde gekomen. In dit hoofdstuk komt de financiële vertaling van de risico's aan de orde. Het financiële risicoprofiel van het HWBP-2 krijgt zijn weerslag in de post onvoorzien op projectniveau en de post onvoorzien op programmaniveau.

5.2 Risico's op projectniveau

In de ramingen van alle lopende HWBP-2 projecten is een post onvoorzien opgenomen. Deze is gebaseerd op de endogene risico's binnen die projecten en betreft een benoemd en een onbenoemd deel. Tabel 5 geeft een overzicht van de financiële waarde hiervan.

Tabel 5

Financiële waarde
projectrisico's, weergegeven
in miljoen euro

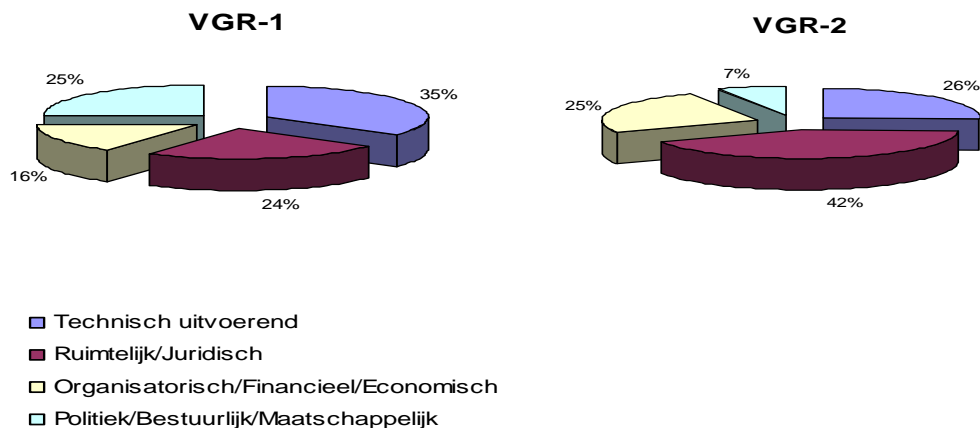
	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-2011	VGR-2 31-06-2012
<i>Benoemde risico's projectniveau</i>	189	185	200
<i>Onbenoemde risico's projectniveau</i>	358	346	307
Post onvoorzien projectniveau	547	531	507

Naarmate een project vordert, nemen de risico's op tegenvallers in principe af. Zo kent een project in de planstudiefase meer risico's dan een project in de realisatiefase. Door vorderingen in de projecten en door voortschrijdend inzicht is de post onvoorzien op projectniveau het afgelopen halfjaar verder afgenomen met 26 miljoen euro. Verder is het aandeel van de (vigerende) benoemde risico's in de verslagperiode licht gestegen van 35% naar 40% van de totale post onvoorzien op projectniveau. Bovendien ziet het programmabureau dat deze positieve ontwikkeling naar een betere verhouding tussen de benoemde en onbenoemde risico's zich in de actuele risicodossiers van projecten voort zet.

Actuele risico's op projectniveau

De beheerders hebben een overzicht gegeven van de actuele risico's in de lopende projecten. Sommige risico's zijn vervallen, andere risico's zijn anders gewaardeerd en er zijn nieuwe risico's benoemd. De benoemde projectrisico's zijn ingedeeld in de categorieën die worden gehanteerd in de SSK-ramingsystematiek. In de afgelopen verslagperiode is dit op basis van de actuele risicodossiers opnieuw gedaan. Figuur 1 geeft de resultaten over de afgelopen verslagperiode weer.

Figuur 1
Ontwikkeling van de actuele projectrisico's per risicocategorie

Analyse van de risicodossiers van de beheerders bevestigt het beeld van een afnemend actueel risicoprofiel, waarbij het aandeel benoemde risico's verder stijgt. Een toenemend aandeel van benoemde risico's betekent dat voor meer risico's expliciete beheersmaatregelen kunnen worden ingezet. De beheerders en het programmabureau spannen zich gezamenlijk in om deze ontwikkeling te bestendigen. Verder voorzien de beheerders in de actuele risicodossiers naar verhouding een afname van de technisch uitvoerende risico's. Dit is te verklaren doordat projecten verder vorderen en daarmee de aard van de risico's verschuift. Verder is het aandeel politiek/bestuurlijk/maatschappelijke risico's afgenomen vanwege een mutatie in het risicodossier van een project.

5.3 Risico's op programmaniveau

Benoemde risico's

Op programmaniveau zijn drie risico's benoemd. Het betreft:

Ontoereikende beheersing

Een aantal van de onder het HWBP-2 opgenomen projecten is omvangrijk en complex. Ervaringen uit andere grote projecten laten zien dat een nog niet volledig toegespitste en uitgekristalliseerde organisatie en beheersing kan leiden tot onnodige kosten. De ramingen die door de beheerders voor de HWBP-2 projecten zijn opgesteld, houden hiermee geen rekening. Voor dit risico is op programmaniveau een post gereserveerd van 110 miljoen euro. Deze post is in de verslagperiode niet aangesproken.

In de verslagperiode hebben verschillende beheerders organisatorische veranderingen doorgezet, die er toe moeten leiden dat de kwaliteit van de projectbeheersing toeneemt. De effectiviteit hiervan kan niet op korte termijn worden vastgesteld.

Afwijkende varianten

Op programmaniveau is een risico gedefinieerd voor afwijkende varianten. Dit betreft projecten waarbij mogelijk voor een duurdere veiligheidsvariant moet worden gekozen dan waarmee in de raming rekening is gehouden. Hiervoor is een bedrag van 39 miljoen euro gereserveerd. In de verslagperiode heeft een dergelijke keuze zich niet voorgedaan.

Overige risico's

De overige risico's betreffen twee generieke risico's met een beperkte financiële omvang. Eén risico heeft betrekking op onvoldoende borging of monitoring gedurende de realisatie waardoor de veiligheidsnorm niet behaald wordt. Het andere risico heeft betrekking op onderdelen die robuuster dan noodzakelijk worden ontworpen, waardoor onnodig hoge kosten worden gemaakt. In de verslagperiode is het programmarisico op 'te conservatief ontwerpen' met 0,5 miljoen euro verminderd.

Onbenoemde risico's

Er zijn onbenoemde risico's die op geen enkele manier zijn te voorzien. De financiële waarde hiervan is conform de basisrapportage berekend als een percentage van de projectkosten. Dit percentage is mede afhankelijk van de projectfase. In de afgelopen periode is de realisatiefase van twee projecten afgerond. Dit levert een geringe afname van het bedrag voor onbenoemde risico's.

Financieel technische bijstellingen

Het programmabureau toetst de ramingen van de beheerders en voert zo nodig correcties door op de hoogte van de engineeringkosten en/of de hoogte van de projectonvoorzien. Dit is uitgebreid beschreven in de basisrapportage.

Door de statistische doorrekening van de raming kan een verschil ontstaan tussen de deterministisch vastgestelde meest waarschijnlijke waarde en de statistisch berekende gemiddelde waarde. Dit verschil wordt scheefte genoemd en wordt veroorzaakt door scheve kansverdelingen van prijzen, hoeveelheden en risico's. De totale waarde van de financieel technische bijstellingen kan hierdoor variëren. De actuele berekening geeft aan dat de post financieel technische bijstellingen met 5 miljoen euro is afgenomen. Dit komt doordat enkele projecten, bij het overgaan naar een volgende projectfase, in een ander risicoprofiel terecht komen.

In totaal is de actuele waarde van de post onvoorzien op programmaniveau licht gedaald met 11 miljoen euro. Tabel 6 geeft dit aan.

Tabel 6

Financiële waarde
programmarisico's,
weergegeven in mln. euro

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-2011	VGR-2 31-06-2012
Benoemde risico's programmaniveau	154	154	154
<i>Beheersing</i>	<i>110</i>	<i>110</i>	<i>110</i>
<i>Afwijkende varianten</i>	<i>39</i>	<i>39</i>	<i>39</i>
<i>Overige risico's</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>5</i>
Onbenoemde risico's programmaniveau	125	125	119
Financieel-technische bijstellingen	-75	-67	-72
Post onvoorzien programmaniveau	204	212	201

Exogeen risico: verhoging btw-tarief

In de verslagperiode heeft de Tweede Kamer ingestemd met het kabinetsvoorstel om het algemene btw-tarief met ingang van 1 oktober 2012 te verhogen van 19% naar 21%. De te verwachten btw-verhoging is opgenomen als exogeen risico, maar er heeft nog geen kwantitatieve verwerking plaatsgevonden. Vanaf 1 oktober zal de btw-verhoging door de beheerders worden meegenomen in de projectramingen.

5.4 Risicobeheersing

In de afgelopen periode zijn maatregelen ingezet die bijdragen aan de beheersing van risico's op zowel project- als programmaniveau. Het programmabureau en enkele beheerders zijn doende om de capaciteit ten behoeve van risicobeheersing te versterken.

Risicomanagement en issuemanagement

De afgelopen periode is intensief aandacht besteed aan het risicomanagement binnen het programma. Het programmabureau en de beheerders hebben geconstateerd, dat de activiteiten in de projecten in de planstudiefase niet primair gestuurd worden door de geformuleerde risico's. Veelal spelen de keuzes die in planstudies aan de orde zijn zich op een hoger abstractieniveau af dan het detailniveau waarop de risico's zijn geformuleerd. Zowel de beheerders als het programmabureau hebben dan ook vastgesteld dat concrete issues in de projecten van grotere invloed zijn op de dagelijkse gang van zaken van de planstudies dan de in de risicodossiers benoemde risico's. Daarom verkent het programmabureau samen met de beheerders hoe issuemanagement nader vorm kan worden gegeven.

In de afgelopen periode heeft het programmabureau een plan van aanpak opgesteld voor 'challenge en verificatiegesprekken'. Deze moeten bijdragen aan het 'Leren en inhoud verbeteren' (challenge) en het 'Verbeteren van beheersing en informatievoorziening' (verificatie). Met enkele beheerders hebben al challenge-gesprekken plaatsgevonden, gericht op het gezamenlijk in beeld brengen van risico's en beheersmaatregelen. In de komende periode wordt samen met de beheerders verder invulling gegeven aan de challenge en verificatiegesprekken.

Scope

Het programmabureau voorziet op dit moment geen risico's ten aanzien van de programmascope. Op projectniveau heeft de staatssecretaris in de afgelopen periode een besluit genomen over een scope-wijziging in vijf projecten, waarmee risico's ten aanzien van de scope op projectniveau in het afgelopen halfjaar sterk zijn afgenomen. Ook voor de komende periode worden geen nieuwe risico's ten aanzien van de projectscopes voorzien.

Planning

In de eerste voortgangsrapportage is gemeld dat in enkele projecten vertraging is ontstaan bij het behalen van tussentijdse mijlpalen. Hierop hebben het rijk en de waterschappen gezamenlijk actie ondernomen. Zowel projectplanningen als processen binnen HWBP-2 zijn doorgelicht. De geïnventariseerde verbeterpunten worden op projectniveau opgepakt en zullen nauwlettend worden gemonitord. Dit moet leiden tot een betere beheersing van de planningen.

Raming

Kostenoverschrijdingen gedurende de realisatie van projecten of andere mogelijke tegenvallers in deze projecten kunnen een forse impact hebben op de risicoreservering op programmaniveau, wanneer blijkt dat deze meerkosten subsidiabel zijn. Een eventuele stijging van de raming ontstaat pas wanneer sprake is van een overschrijding van de risicoreservering op projectniveau én de risicoreservering op programmaniveau ontoereikend is. De kans dat dit gebeurt, neemt gedurende de realisatie van het HWBP-2 geleidelijk af. Daarbij moet worden opgemerkt dat waakzaamheid is geboden aangezien de uitvoering van de grote, complexe projecten nog moet starten.

In de afgelopen periode hebben de beheerders en het programmabureau verschillende activiteiten ingezet die moeten bijdragen aan het beheersen van financiële risico's in de projecten. Zo benutten beheerders instrumenten die door Rijkswaterstaat worden toegepast om risico's te beheersen. Voorbeelden daarvan zijn de zogenaamde 'claimscan' en 'gate-review' om risico's met gevolgen voor de raming van grotere projecten beter te beheersen. Daarnaast volgen de beheerders en het programmabureau de contractvorming van projecten die van de planstudiefase naar de realisatiefase gaan nauwlettend. In de verslagperiode heeft een gezamenlijke themabijeenkomst plaatsgevonden over risicobeheersing bij contractmanagement.

Verder zijn er enkele financiële risico's die exogeen van aard zijn waarop het programmabureau en de beheerders geen invloed hebben en waarvoor geen beheersmaatregelen kunnen worden ingezet. Het betreft bijvoorbeeld risico's zoals een verhoging van het btw-tarief, indexering of nieuwe afspraken in een nieuw regeerakkoord.

Technische risico's

In de projecten hebben de beheerders te maken met projectspecifieke risico's die meer technisch van aard zijn. De beheerders passen daarom specifieke beheersmaatregelen in de projecten toe. Sommige van deze technische risico's doen zich in meerdere projecten voor. Door kennisuitwisseling tussen beheerders en het programmabureau wordt de beheersing van specifieke technische risico's verbeterd. De afgelopen periode had het onderwerp kabels en leidingen specifiek de aandacht van de beheerders en het programmabureau, aangezien het omgaan met kabels en leidingen in meerdere projecten leidt tot vertraging en/of extra kosten. Enkele beheerders zorgen via de aannemer van specifieke projecten voor vroegtijdige afstemming met eigenaren en beheerders van kabels en leidingen. Enkele andere beheerders hebben een regionaal convenant afgesloten met de voornaamste beheerders van kabels en leidingen om afspraken te maken ten behoeve van vroegtijdige afstemming bij de realisatie van de projecten en hun betrokkenheid in het proces. Tevens is een landelijk convenant kabels en leidingen in de maak, onder leiding van de Unie van Waterschappen.

6 Financiën

6.1 Programmabudget

Voor het HWBP-2 was op 31 december 2011 3.187 miljoen euro beschikbaar. In de verslagperiode is dit niet gewijzigd. In de begroting voor 2013 zal het budget gewijzigd worden in 3.151 miljoen euro, conform de programmaraming die is opgenomen in de basisrapportage. Tevens zal de Houtribdijk als rijksproject worden verwerkt in de budgetreeks. Tabel 7 geeft de vigerende budgetreeks aan.

Tabel 7

Budgetreeks in de rijksbegroting, weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
Basisrapportage 30-6-2011	3.180	647	214	437	356	346	359	821
VGR-1 31-12-2011	3.187	624	240	437	357	346	359	824
VGR-2 30-6-2012	3.186,7	624,6	238,1	313,9	322,2	417,5	414,3	856,1
Waarvan waterschapsprojecten:	3.070,9	614,2	227,6	300,9	307,2	405,2	408,0	807,8
Waarvan Rijksprojecten:	72,5	2,7	3,9	7,5	9,5	8,8	2,8	37,3
Waarvan overige projectkosten:	43,3	7,7	6,6	5,5	5,5	3,5	3,5	11,0

Tabel 8 geeft inzicht in de ontvangsten van de waterschappen en de rijksbijdrage aan de financiering van het HWBP-2. In de verslagperiode zijn deze ontvangsten niet gewijzigd. Voor wat betreft de gebudgetteerde ontvangsten van 143 miljoen euro voor de waterschappen is in de verslagperiode 64 miljoen euro gerealiseerd. Het resterende bedrag zal naar verwachting in het tweede halfjaar van 2012 worden ontvangen.

Tabel 8

Budget weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
Rijk	2.023,4	607,5	95,2	234,4	197,8	246,5	265,7	376,3
Waterschappen	1.163,3	17,1	142,9	79,5	124,4	171,0	148,6	479,8
Totaal	3.186,7	624,6	238,1	313,9	322,2	417,5	414,3	856,1

6.2 Programmaraming

De programmaraming geeft het totaal van de gerealiseerde en de nog te realiseren kosten voor het HWBP-2. De raming is samengesteld uit de door de beheerders opgestelde projectramingen, de kosten voor het programmabureau (overige projectkosten) en het programma-onvoorzien. Per post is hieronder een toelichting gegeven.

In de verslagperiode is de post onvoorzien in de projecten afgenomen. Dit is toegelicht in paragraaf 5.3. De post onvoorzien op programmaniveau is met 11 miljoen euro afgenomen, als gevolg van een lagere post onbenoemde risico's en financieel-technische bijstellingen. De programmaraming sluit hierdoor op 3.136 miljoen euro. De totale post onvoorzien bedraagt 708 miljoen euro. Dit is 22% van de totale HWBP-2 raming. Tabel 9 geeft de opbouw van de raming weer.

Tabel 9

Programmaraming, weergegeven als verwachtingswaarde in miljoen euro
Prijsspeil 1-1-2011

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-2011	VGR-2 30-6-2012
Project-voorzien	2.352	2.370	2.385
Project-onvoorzien	547	531	507
Subtotaal projectramingen	2.899	2.901	2.892
Overige projectkosten	43	43	43
Programma-onvoorzien	204	212	201
Totaal HWBP-2	3.146	3.156	3.136

De programmaraming van het HWBP-2 is probabilistisch doorgerekend. Met behulp van statistische rekenmethodes is een gefundeerde uitspraak gedaan over de trefzekerheid van de raming en de grootste onzekerheden daarin. Deze berekening laat zien dat de bandbreedte van de uitgaven tussen 2,5 miljard en 3,8 miljard euro ligt (respectievelijk de 15% en 85% waarde).

Projectramingen

In de verslagperiode zijn de projectramingen in totaal met 9 miljoen euro afgenomen. Deze afname is vooral te verklaren doordat in de projecten bij een contactmoment een nieuwe vigerende raming kan worden vastgesteld. Dit was ook in de verslagperiode het geval. Een onderverdeling van de projectkosten naar projectfase is weergegeven in tabel 10.

Tabel 10

Projectkosten per projectfase, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2011

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-2011	VGR-2 30-6-2012
<i>Projecten in planstudie</i>	2.044	2.033	2.024
<i>Projecten in realisatie</i>	654	495	379
Subtotaal lopende projecten	2.698	2.528	2.403
Gerealiseerde Projecten	201	373	489
Totaal projectramingen	2.899	2.901	2.892

Tabel 11 bevat een onderverdeling van de projectkosten naar beheerders, zowel in de planstudiefase als in de realisatiefase. In de verslagperiode is de realisatiefase van één project beëindigd. Dit verklaart de daling van de kosten van de lopende projecten.

Tabel 11

Raming van de projecten in planstudiefase en realisatiefase per beheerder, weergegeven in mln. euro
Prijspeil 1-1-2011

	Basisrapportage 30-6-2011		VGR-1 31-12-2011		VGR-2 30-6-2012	
	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming
Beheerder						
HH Hollands Noorderkwartier	7	1.083	7	1.083	7	1.082
WS Hollandse Delta	10	443	9	440	9	440
WS Fryslân	7	121	5	117	5	110
HH Schieland & Krimpenerwaard	3	234	2	142	2	142
WS Rivierenland	2	190	2	186	2	186
WS Scheldestromen	2	160	2	160	2	160
HH Delfland*	2	186				
RWS - beheerders	5	185	5	185	5	185
Beheerders met totale verwachtingswaarde < 100 miljoen euro of < 2 projecten	6	96	7	215	6	98
Totaal	44	2.698	39	2.528	38	2.403

* Het Hoogheemraadschap van Delfland heeft na afronding van het project Scheveningen nog één project in uitvoering. Dit project is verplaatst naar de post 'Beheerders met minder dan 2 projecten'.

Een onderverdeling van de projectkosten naar type bekostiging is weergegeven in tabel 12.

Tabel 12

Projectkosten per type bekostiging, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2011

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-2011	VGR-2 30-6-2012
Subsidieprojecten	2.025	2.027	2.019
Projecten Zwakke Schakels	666	666	666
Projecten Rijkswaterstaat	208	208	207
Totaal projectramingen	2.899	2.901	2.892

Overige projectkosten

Deze kosten bestaan uit de gerealiseerde kosten tot en met 31 december 2011 en een door het programmabureau opgestelde raming van de verwachte programmabureaustkosten over de periode 1 januari 2012 tot en met 2021. De raming van deze kosten bedraagt 43 miljoen euro.

Onvoorziene kosten

In de verslagperiode is het programmerisico op 'te conservatief ontwerpen' met 0,5 miljoen euro verminderd.

6.3 Ontwikkelingen in de projectramingen

Uit de rapportage over deze verslagperiode van de beheerders blijkt dat zich verschillende ontwikkelingen die van invloed zijn op de projectkosten die zijn opgenomen in de vigerende projectramingen. Om inzicht te geven in de financiële gevolgen van deze ontwikkelingen, geven de beheerders een prognose van de projectramingen. Een eventuele bijstelling van de vigerende raming kan alleen plaatsvinden bij een formeel contactmoment of bij de eindafrekening van een project. Hierna zijn de belangrijkste ontwikkelingen in de prognoses van projectenramingen samengevat.

Ontwikkelingen als gevolg van een scopewijziging

In projecten waar een scopewijziging aan de orde is, of waarvoor de beheerder een scopewijziging heeft voorgesteld, kunnen de projectkosten toe- of afnemen, afhankelijk of een uitbreiding of juist verkleining van de scope aan de orde is. In de verslagperiode was dit aan de orde bij het project WN-003b Zettingsvloeiing Spui, waarvoor de prognose naar beneden is bijgesteld als gevolg van een kleinere scope. Voor de projecten waarvoor in de verslagperiode een besluit is genomen over een voorgestelde scopewijziging toetsen de beheerders in de komende periode de projectramingen en stellen zij deze zonedig bij.

Ontwikkelingen als gevolg van een nadere uitwerking in de planstudiefase

Voor het project W2-067 Kustversterking Katwijk is bij de vaststelling van de referentievariant een kostenraming vastgesteld die hoger uitvalt door hogere bouwkosten. Bij dit project wordt bij de afhandeling van de uitgevoerde C2 toets de nieuwe kostenraming verwerkt in de vigerende raming.

Ontwikkelingen als gevolg van een gewijzigd aanbestedingsresultaat

In meerdere projecten voorzien beheerders in de realisatie van de projecten een kostenvoordeel als gevolg van lagere kosten voor aanneming van het werk. Het vroegtijdig betrekken van de markt, de inzet van innovatieve contractvormen of het behalen van synergievoordelen door bijvoorbeeld een gecombineerde aanbesteding kunnen daar aan bijdragen. Dit bleek bijvoorbeeld het geval bij de projecten WZ-009 West Zeeuws Vlaanderen en W1-009 Bergambacht-Ammerstol-Schoonhoven, waar de kosten voor de realisatie lager uitvielen dan oorspronkelijk werd verwacht.

Ontwikkelingen gedurende de realisatie

In het project W2-003 Markermeerdijk Enkhuizen-Hoorn is een toename van de realisatiekosten als gevolg van hogere bouwkosten opgetreden. De door de betreffende beheerder voorgestelde meerkosten moeten nog worden getoetst.

Ontwikkelingen als gevolg van een verhoging van het btw-tarief

De voorgestelde verhoging van het btw-tarief leidt per 1 oktober 2012 mogelijk tot een kostenstijging in de projecten.

6.4

Kasreeks

Ten behoeve van de Rijksbegroting stelt het programmabureau elk kwartaal een overzicht op van realisatie en prognose van verplichtingen en kasuitgaven voor het lopende jaar en de jaren daarna. De kasreeks is gebaseerd op gegevens van de beheerders, die zijn beoordeeld door het programmabureau. In tabel 13 is de actuele benodigde kasreeks opgenomen.

Tabel 13
Kasreeks,
weergegeven in
miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
Basisrapportage 30-6-2011	3.146	622	273	237	390	375	406	843
VGR-1 31-12-2011	3.156	625	142	230	381	366	403	1.009
VGR-2 30-6-2012	3.136	624	85	198	291	330	354	1.254

De kasreeks laat voor deze verslagperiode een verschuiving naar latere jaren zien in de verwachte realisatie van uitgaven. Dit komt bijvoorbeeld door ontwikkelingen in de plannings en ramingen van projecten, die zijn toegelicht in hoofdstuk 4 en paragraaf 6.3. Daarnaast zijn de verwachte uitgaven van de post onvoorzien op programmaniveau in de verslagperiode doorgeschoven naar het eind van de looptijd van het programma.

Verder is bij de beoordeling van de kasreeks de verwachte realisatie voor 2012 naar beneden bijgesteld. Dit komt door ontwikkelingen in de voortgang van projecten die zijn beschreven in paragraaf 4.2. Aangezien eventueel hieruit voortvloeiende begrotingsmutaties pas in de eerst volgende wijzigingswet op de begroting kunnen worden doorgevoerd, kan de geactualiseerde kasreeks afwijken van de meerjarige beschikbare bedragen in de Rijksbegroting.

6.5

Apparaatskosten Rijkswaterstaat

Om inzicht te geven in de integrale kosten van het HWBP-2 is in deze paragraaf aangegeven hoeveel budget voor de interne RWS kosten in de begroting is opgenomen. Het budget van de interne kosten bedraagt per 30 juni 2012 in totaal 32 miljoen euro. Dit bedrag is conform de afspraken met betrekking tot de bekostigingssystematiek van RWS niet in de raming en het budget van het HWBP-2 opgenomen en is ongewijzigd gebleven ten opzichte van de voorgaande verslagperiode. Dit is weergegeven in tabel 14.

Tabel 14
Apparaatskosten
Rijkswaterstaat,
weergegeven
in miljoen euro

	Totaal	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 e.v.
VGR-1 31-12-2011	32	10	3	3	3	3	2	8
VGR-2 30-6-2012	32	10	3	3	3	3	2	8

6.6

Cumulatieve verplichtingen en uitgaven

Tabel 15 geeft een overzicht van de cumulatieve financiële verplichtingen die sinds de start van het programma tot en met 30 juni 2012 door het programma zijn aangegaan.

Tabel 15
Cumulatieve
verplichtingen,
incl BTW,
weergegeven in
miljoen euro

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-011	Mutaties verslagperiode	VGR-2 30-6-2012
Verplichtingen	871	871	+8	879

Op basis van de aangegane verplichtingen kunnen betalingen worden verricht. In de verslagperiode zijn voorschotten verleend voor de lopende projecten en zijn uitgaven verricht voor het programmabureau. Tabel 16 geeft een overzicht van de cumulatieve uitgaven per 30 juni 2012. Het betreft de uitgaven die sinds de start van het programma tot en met 30 juni 2012 zijn gedaan.

Tabel 16

Cumulatieve uitgaven, incl BTW, weergegeven in miljoen euro

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-011	Mutaties verslagperiode	VGR-2 30-6-2012
Uitgaven	532	626	+ 3	629

In de afgelopen verslagperiode heeft voor enkele projecten de eindafrekening plaatsgevonden. Projecten zijn afgerond waardoor zich mutaties hebben voorgedaan in de cumulatieve bedragen van lopende projecten naar afgeronde projecten.

Tabel 17 geeft een overzicht van de gerealiseerde ontvangsten van de waterschappen, conform de afspraken uit het Bestuursakkoord Water.

Tabel 17

Cumulatieve ontvangsten, weergegeven in miljoen euro

	Basisrapportage 30-6-2011	VGR-1 31-12-011	Mutaties verslagperiode	VGR-2 30-6-2012
Ontvangsten	0	17	64	81

Bijlage 1   Werkwijze subsidieverlening door het rijk

Tijdens de zesjaarlijkse toetsingen van de primaire waterkeringen in het kader van de Waterwet onderzoeken de beheerders deze waterkeringen op verschillende faalmechanismen. Zodra in de eerste of tweede toetsronde werd geconstateerd dat een kering als gevolg van één faalmechanisme niet voldeed, werd de kering afgekeurd.

De beheerders zorgen voor het op sterkte brengen van de waterkering. Op basis van de Waterwet komen de maatregelen van het HWBP-2 in aanmerking voor subsidiëring door het rijk. Hiertoe toetst het rijk de maatregelen aan de subsidiecriteria robuust, sober en doelmatig. Op basis hiervan geeft het ministerie een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder. De hoogte van definitieve subsidie wordt op basis van nacalculatie door het rijk vastgesteld. Voor rechtmatige subsidieverstrekking vindt een aantal van contactmomenten tussen beheerders en rijk plaats. Elk contactmoment wordt onderbouwd met kwantitatief en kwalitatief adequate documentatie.

Contactmoment 1 Startnotitie: dit contactmoment vindt plaats wanneer de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (voorheen Startnotitie MER) in concept is opgesteld. Bij dit contactmoment gaat het erom dat wordt vastgesteld dat de juiste ontwerpoptie en de juiste uitgangspunten worden gehanteerd en of het palet aan principeoplossingen ook een oplossing bevat die later als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Het zoeken van de mogelijke oplossingen is een iteratief proces waarbij de effecten van alle varianten worden afgewogen. Indien er nog veel onzekere variabelen zijn kan in het proces vóór het vaststellen van de voorkeursvariant nog sprake zijn van (sterk) variërende plannings- en kostenramingen.

Contactmoment 2 Voorkeursvariant: doel van dit contactmoment is om te bepalen welke ontwerpvarianten bestaan en hoe de afweging heeft plaatsgevonden die tot het voorkeursalternatief heeft geleid. Het rijk toetst of het voorkeursalternatief als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Indien ook andere belangen dan het veiligheidsbelang een plaats hebben gekregen in het voorkeursalternatief toetst het ministerie welk deel van de te maken kosten aan veiligheid is toe te rekenen en voor subsidie in aanmerking komt.

Contactmoment 3 Projectplan: bij dit contactmoment wordt het concept projectplan (voorheen: dijkversterkingsplan) getoetst op de criteria sober, doelmatig en robuust. Bij dit contactmoment wordt bepaald welk deel van de te maken kosten gerelateerd is aan de veiligheidsopgave en derhalve voor subsidie in aanmerking komt. De toetsing vindt plaats voordat het projectplan de inspraakprocedure ingaat en de goedkeuringsprocedure van de provincie doorloopt. Nadat het projectplan door de provincie is goedgekeurd kan het waterschap een subsidieaanvraag indienen. Het ministerie geeft naar aanleiding van de subsidieaanvraag een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder.

Contactmoment 4 Voorbereiden aanbesteding: dit contactmoment dient om aan de hand van de opgestelde marktuitvraag dan wel het opgestelde bestek te bepalen welke aanbestedingsrisico's bestaan en welke maatregelen kunnen worden getroffen om deze te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 5 Realisatie: tijdens de realisatie van projecten wordt door middel van rapportages en de jaarverantwoordingen de gerealiseerde en geplande voortgang gevolgd. Indien de realisatie daartoe aanleiding geeft, volgt een contactmoment 5 teneinde dreigende realisatiesrisico's te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 6 Eindafrekening: zodra het project is afgerond, toont de beheerder aan dat de in het formeel goedgekeurde projectplan beschreven aanpassingen aan de hoogwaterkering zijn gerealiseerd en dat de waterkering aan de vigerende norm voldoet. Een eindafrekening wordt opgesteld waarbij de verstrekte voorlopige subsidies worden verrekend met de werkelijk gemaakte kosten. Ook wordt dan de subsidiebeschikking definitief vastgesteld.